

зможуть творчо використовувати на благо себе, своєї родини та всього українського суспільства.

Таким чином, аналіз гуманістичної та демократичної спадщини В. Сухомлинського засвідчив, що при побудові особистісно орієнтованого підходу до фізичного виховання школярів необхідно враховувати наступні чинники:

- фізичне виховання у школі повинно бути спрямовано на самопізнання учнями власного психофізичного потенціалу, формування у дітей стійких переконань на ведення здорового способу життя та розвитку їх фізичної і рухової обдарованості;
- взаємовідносини між учителем фізичної культури та учнями повинні знаходитись у площині віри, надії, любові, взаємоповаги, відповідальності, дружби, пошуку компромісів та підтримки;
- учням необхідно надати можливості широкого вибору змісту, форм, методів та засобів фізичного виховання як на уроках фізичної культури, так і у позакласній роботі;
- необхідно створити спеціальні умови, які забезпечать кожному учню гарантований успіх у фізкультурно-спортивній діяльності;
- під час викладення навчального матеріалу необхідно не повідомляти готові істини, а активізувати мислення учнів на самостійний пошук необхідного знання.

Отже, розпочате наукове дослідження потребує свого логічного продовження у напрямку розроблення конкретних методик реалізації виокремлених положень у практиці фізичного виховання молоді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. – Т. 1. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. Методика виховання колективу. – К.: Радянська школа, 1976. – 654 с.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. – Т.2. Формування комуністичних переконань молодого покоління. Як виховати справжню людину. Сто порад учителям. – К.: Радянська школа, 1976. – 670 с.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. – Т.3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. – К.: Радянська школа, 1977. – 670 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. – Т.4. Павлиська середня школа. Розмова з молодим директором. – К.: Радянська школа, 1977. – 640 с.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. – Т. 5. Статті. – К.: Радянська школа, 1977. – 639 с.

УДК 37:373.3

В.Г. Постовий

ГУМАНІСТИЧНА ПЕДАГОГІКА В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО ДОБИ АВТОРИТАРИЗМУ

У статті розриваються особливості гуманістичної культури в педагогічній практиці і теорії українського педагога В.Сухомлинського.

In the article described special humanistic of the culture in pedagogical practice and theory of Ukrainian pedagogue of V. Suhomlinskiy.

Життя і педагогічна діяльність видатного українського педагога В.О.Сухомлинського повністю пройшли в умовах доби авторитаризму і тоталітаризму, які породила комуністична ідеологія. Ці умови зламали дух і волю багатьох творчих вчених, обдарованих педагогів та декількох поколінь їх учнів. Проте не все так однозначно негативно вирішувалося в соціально-економічних та політичних умовах конкретного суспільно-історичного часу.

Умови ж, як відомо, є основою усього суспільного життя в багатьох його вимірах. Коли умови спрямовані на гуманістичний творчий розвиток особистості, тоді вони підносять її дух на втілення високих і благородних поривань людини, її доброзичливого ставлення до інших людей. В інших випадках соціальні, політичні, психолого-педагогічні умови пригнічують і гальмують розвиток усіх гуманістичних процесів в освіті, культурі, мистецтві. Оскільки їх основою є жорстка, тоталітарна ідеологія, спрямована на підпорядкування духовних, матеріальних і фізичних сил суспільства, кожної особистості, волі і діям комуністичної системи. В цих умовах педагоги, учні та їх батьки ставали коліщатком і гвинтиком тоталітарної комуністичної системи, яка функціонувала за єдиними програмами, планами, методологією навчання і виховання підростаючих поколінь.

Коли аналізуємо цей період всюди натрапляємо на гасла та заклики про посилення впливу комуністичних ідей на почуття, розум і душі молодих поколінь. В цих складних умовах педагогічній творчості вчителя місця майже не залишалося.

Педагогічна діяльність за своїм характером, природою і способами функціонування є толерантною, м'якшою і майже безконфліктною у порівнянні з мистецтвом літератури і живопису, театру, кіномистецтва та ін. Педагогічне мистецтво В.О.Сухомлинського тільки йому властивими способами і засобами, уникаючи конфліктних ситуацій з усіма владними структурами, що мають відношення до освіти і духовності, часто вдаючись до „езопової” мови, іносказання, дитячої літературної творчості, малювання, інсценізацій, вміло маневруючи поміж ідеологічними небезпеками змогло утриматись на гуманістичних позиціях застережених світочами української, російської та світової педагогічної науки. Серед них на скрижальх історії педагогіки сяють імена Григорія Сковороди й К.Ушинського, А.Макаренка та В.Сухомлинського.

В.О.Сухомлинський умів класичну педагогіку гуманізму трансформувати в прості, доступні кожній віковій групі учнів, зрозумілі усім правила життя і поведінки. Кореневою основою цих правил є християнська культура, мистецтво, література. Маючи енциклопедичні знання з педагогіки, психології, світової та вітчизняної культури, філософії, історії педагог-гуманіст незважаючи на умови авторитаризму в центрі усієї виховної роботи бачив конкретну особистість з усіма її ціннісними якостями. На основі власного педагогічного досвіду та прогресивної гуманістичної педагогіки В.О.Сухомлинський сформулював п'ять моральних заповідей виховання особистості, які не втратили свого значення і в наш час:

„1. Ти живеш серед людей. Не забувай, що кожен твій вчинок. Кожне твоє бажання позначається на людях, що тебе оточують. Знай, що є межа між тим, що тобі хочеться, і тим, що можна. Перевіряй свої вчинки, запитуючи себе: чи не робиш ти зла, незручності людям? Роби все так, щоб людям, які тебе оточують, було добре.

2. Ти користуєшся благами, створеними іншими людьми. Люди дають тобі щастя дитинства. Плати їм за це добром.

3. Усі блага і радощі життя створюються працею. Без праці не можна чесно жити. Народ вчить: хто не працює, той не їсть. Назавжди запам'ятай цю заповідь. Нероба, дармоїд – це трутень, що пожирає мед працюючих бджіл. Навчання – твоя перша праця. Йдучи до школи, ти йдеш на роботу.

4. Будь добрим і чуйним до людей. Допомагай слабким і беззахисним. Допомагай товаришу в біді. Не завдавай людям прикрості. Поважай та шануй матір і батька – вони дали тобі життя, вони виховують тебе. Вони хочуть, щоб ти став чесним громадянином, людиною з добрим серцем і чистою душею.

5. Не будь байдужим до зла. Борись проти зла, обману, несправедливості. Будь непримиренним до того, хто прагне жити за рахунок інших людей, завдає лиха іншим людям, обкрадає суспільство” [4:146-150].

Ці гуманістичні ідеї В.О.Сухомлинський втілює в своїй науково-педагогічній діяльності шляхом підготовки цілого ряду методичних рекомендацій, пам'яток, повчань, сентенцій та ін. Як педагог з величезним творчим м досвідом В.О.Сухомлинський

конкретизує процес морального виховання школярів в чіткі правила поведінки особистості у тих чи інших умовах. При цьому він вдавався до різних форм узагальнення і стилю цих настанов. В одних випадках він делікатно повчає, підказує, веде до оцінки й самооцінки та самоаналізу поведінки, в інших категорично стверджує, що є негідним звання людини, її поведінки і т.ін.

На основі цього В.Сухомлинський сам розробив і постійно опікувався дотриманням таких моральних заповідей особистості. Ось вони:

„1. Негідно добувати своє благополуччя, радощі втіхи, спокій за рахунок утисків, невлаштованості, горя, хвилювання іншої людини.

2. Негідно залишати товариша в біді, небезпеці, проходити байдуже повз людське горе, страждання. Моральна глухота й сліпота, здерев'яніння серця – одна з найогидніших вад.

3. Негідно користуватися результатами праці інших, ховатися за чужу спину.

4. Негідно бути боязким, розслабленим; ганебно виявляти нерішучість, відступати перед небезпекою, хникати. Хоробрість, відвага – джерело мужності.

5. Негідно давати волю потребам і пристрастям, що ніби вийшли з-під контролю людського духу.

6. Негідно мовчати, коли твоє слово – це чесність, благородство і мужність, а мовчання – легкодухність, підлість.

7. Нерідко справжньої людини не тільки обманювати, лицемірити, плазувати, підлашуватися під чийсь волю, але й не мати власного погляду, втратити своє обличчя. Огідно і гидко нашіптувати. Нашіптувати обмовляти товариша – рівнозначно пострілу в спину.

8. Негідно легковажно кидатися словами, давати нездійснені обіцянки.

9. Негідна надмірна жалісливість до самого себе, як і безжальне ставлення, байдужість до людини, негідне перебільшення особистих кривд, горя, страждань. Негідна слізливість. Людину прикрашає витримка.

10. Негідно бути спокійним і байдужим, коли поряд з тобою важко жінці.

11. Негідне пияцтво і обжерливість. Алкоголь затуманює свідомість і дає волю інстинкту, приводячи людину до тваринного стану” [3, С.297-306].

Педагогічні знання та досвід дали В.О.Сухомлинському можливість бачити особистість дитини в усій сув'язі її надзвичайно складних відношень із суспільним і природнім довкіллям. В окремих випадках В.О.Сухомлинський вдається до категоричних заперечень, своєрідного морального ”табу”:

„Не можна ледарювати, коли всі працюють...

Не можна сміятися над старістю і старими людьми – це величезне блюзнірство...

Не можна заходити в суперечку з шанованими і дорослими людьми, особливо із стариками...

Не можна виявляти незадоволення тим, що в тебе немає якоїсь речі... у твого товариша є, а про тебе батьки не подбали: від своїх батьків ти не маєш права вимагати нічого.

Не можна допускати, щоб мати давала тобі те, чого вона не бере собі, – кращий шматочок на столі, смачнішу цукерку, кращий одяг...

Не можна робити того, що осуджують старші, – ні на очах у них, ні десь на стороні...

Не можна залишати старшу рідну людину самотньою, особливо матір, якщо в неї немає нікого, крім тебе...

Не можна збиратися в дорогу, не спитавши дозволу і поради у старших, особливо в діда, не попрощавшись з ними, не дочекавшись від них побажання щасливої дороги, не побажавши їм щасливо залишатися.

Не можна сідати до столу, не запросивши старшого...

Не можна сидіти, коли стоїть доросла, особлива літня людина, тим більше жінка; не чекай, поки з тобою привітається старший. Ти повинен перший привітати його зустрівшись, а прощаючись, побажати доброго здоров'я..." [3:202-204].

Такий категоризм викликаний необхідністю дотримання загальнолюдських норм поведінки незалежно від національності чи чогось іншого, що увиразнює особистість з поміж інших людей. Цієї гуманістичної цінності співжиття людей у суспільстві Василь Олександрович дотримувався сам та вимагав від вчителів і учнів упродовж усього життя. Цими гуманістичними ідеями перейнята уся педагогічна творчість і діяльність В.О.Сухомлинського. Мабуть, це однаковою мірою відображено в складних і просторих науково-педагогічних працях В.Сухомлинського та щирих і зрозумілих дітям багатьох порадах, настановах, повчаннях.

Як досвідчений педагог, В.Сухомлинський розумів, що найповніше гуманістичний аспект цінності особистості як дорослих, так і дітей виявляється у вчинках, оскільки саме через них виявляється ціннісно-діяльнісна сутність людини. Очевидним є, що в творчості педагога ми знаходимо так багато конкретних звертань до вихованців, їх батьків та педагогів, якими він звертається до сумління, душі і серця особистості. На підтвердження цього висновку доцільно навести перелік вчинків, які В.Сухомлинський вважав мерзенними та огидними:

- „- наодинці з собою робити не так, як ти робив би на очах людей;
- лінуватися, бути ледарем, неробою, дармоїдом;
- видавати за доблесть і заслугу те, що є твоїм обов'язком;
- вимагати від батьків те, чого ти не заслужив працею;
- бути жадібним, корисливим, негостинним;
- гребувати простою працею своїх батьків;
- глумитися із старості;
- лицемірити, говорити не те, що думаєш і відчуваєш;
- запобігати перед тим, хто сильніший від тебе;
- давати порожні обіцянки, не додержувати слова;
- нашіптувати, доносити на товариша;
- бути легкодушним, уникати відповідальності за свій вчинок;
- байдуже проходити повз людську біду, горе, відчай, посилаючись на свою слабкість;
- використовувати свою силу, фізичну перевагу на зло;
- мовчати, коли треба говорити, й говорити, коли треба мовчати;
- відступати перед небезпекою, щоб зберегти спокій благополуччя;
- добиватися для себе полегшення за рахунок товариша;
- кривдити дівчинку, дівчину, жінку;
- не слухати батьків, обманювати їх;
- базікати;
- глузувати з калік;
- не любити й кривдити тварин" [3:324-325].

Педагогічна діяльність В.О.Сухомлинського – це осмислена й науково продумана та чітко виважена технологія взаємодії педагога з особистістю учня. Адже всі зусилля педагога спрямовувалися на одухотворення особистості, облагородження почуттів і помислів, запобігання негативним проявам у діях і пробудження творчих потенцій та їх реалізації в повсякденному житті, вчинках, поведінці.

Педагогічна діяльність і тісно пов'язана з нею творчість В.Сухомлинського постійно наштовхувалися на впертий опір комунопедагогічних ортодоксів від освіти. Не дивлячись на заборону комідеологічної системи в освіті, постійно пульсувала жива педагогічна думка, основою якої була, найперше, народна педагогіка. „Про народну педагогіку ніхто досі серйозно не думав і, мабуть, це завдало багато шкоди педагогіці. Я певний, що народна педагогіка – це зосередження духовного життя народу. У народній педагогіці розриваються

особливості національного характеру, обличчя народу. Якщо в майбутньому знайдеться достатньо сил, я візьмусь за українську народну педагогіку” [1], – писав В.О.Сухомлинський. Та, власне, й уся його педагогіка була наскрізь народною, в якій відбивалися почуття й думки народу. Трансформуючи їх в дитячі серця і душі, педагог був переконаний, що в них вони проростуть добрими ділами, вчинками, ставленням до людей, до Батьківщини.

Основою усіх цінностей світу він, як і філософи давньої Греції та пізніших часів, ставить Людину з усіма складностями її життя. Не дивно, що в своїх педагогічних творах-роздумах педагог використовує давню міфологію і філософію, літературу і мистецтво. Він домагається того, щоб життя й навчання було найбільшою радістю дитини. Він не кидається сторч голов копіювати й наслідувати хай і добре, але чуже. Він бере його, як добрий Майстер будівельний матеріал, і припасовує до „забутого” Богом і людьми Павлиша, його дорослого люду і дітей, і тоді світовий досвід, гуманістична культура в поєднанні з духом і серцем українського патріота, педагогічного митця стає вже своїм, рідним, українським.

Цю особливість педагогічної творчості Василя Сухомлинського давно помітив зіркий і ортодоксальний український вчений педагог-марксист, один з перших Канонічних тлумачів його багатой спадщини Олександр Григорович Дзевєрін. Ось що він писав у вступній статті до найповнішого п’ятитомного видання робіт 1976р.: „Багатим джерелом творчості В.О.Сухомлинського була народна педагогічна мудрість, найкращі виховні традиції трудових мас... Прогресивна етнопедагогіка російського, українського та інших народів тодішнього СРСР безперестанно надихала думку й працю В.О.Сухомлинського, орієнтувала його на пропаганду ідей виховання дітей і молоді безмежної любові до Вітчизни, глибокої любові до матері, батька, рідних, поваги до старших, сердечної чуйності до трудової людини, дійової готовності подати їй допомогу в біді, пошани до праці, старанності в роботі, трудової майстерності й кмітливості, дбайливого ставлення до природи, її багатств, виявлення патріотичних почуттів у повсякденній діяльності і поведінці... У своїх творах, а також у практичній навчально-виховній роботі педагог часто використовував такі перлини творчості мас, як прислів’я, приказки, народні афоризми, етнічні повчання, задачі на кмітливість, вдало яскраво переказував створенні трудовим народом казки, думи, притчі, легенди” [2:18].

Помічене й поціноване О.Дзевєріним явище гуманістичної педагогіки В.Сухомлинського справді відбиває одну із багатьох граней сутності народної педагогіки, якій Василь Олександрович був завжди вірний і відданий. Помітним і яскраво виразним в усі періоди його діяльності було істинне людинолюбство, увага до дитини і довкілля, в якому вона живе, готовність завжди прийти кожному на допомогу. Явні і приховані недруги називали це людинолюбство „абстрактним буржуазним гуманізмом”, „рожевою пастораллю”, „ідилією” та ін. Сьогодні ж дехто з тих, хто мабуть ненавидів його, доносив у республіканські та союзні ЦК, видають себе за його друзів, однодумців і захисників. Та чомусь в архівах Вчителя та інших імен цих „захисників” немає. Критиків, як і друзів, було багато. Не дивно, що в творах Василя Сухомлинського є чимало й комуністичної лексики, гасел. Та завжди після цього зміст своїх робіт він наповнює суто життєвими прикладами, спостереженнями й порадами, які мають неперехідне значення. Вони й сьогодні слугують справі виховання і не тільки українських дітей, а й усього світу. Торувати шлях в освіті завжди було важко, а в українській і поготів.

Примітивні уявлення деяких критиків і критиканів народної педагогіки часто зводиться до висміювання деяких зовнішніх ознак одягу (називають шароварництво), застосування фольклору і вивчення традицій, звичаїв, обрядів українців та ін., що мають більше чи менше поширення в деяких школах. Безперечно, що навіть ці злобні укуси шкодили і шкодять формуванню і розвитку національного духу, національної культури школярів. Василь Олександрович відчував давно це своєю душею пригнобленого українця. Він говорив переконано вже зрілою людиною, досвідченим педагогом-практиком і відомим вченим: „Народ – живе вічне джерело педагогічної мудрості”. В своїй практичній діяльності, в теоретичному обґрунтуванні багатьох педагогічних ідей В.Сухомлинський завжди звертався до витоків народної педагогіки. Він і сам збирався створити велику книгу з

народної педагогіки, збирав до неї матеріали. І хоч книги Василь Олександрович не написав, та багато з тих матеріалів лягли на сторінки його багатой педагогічної спадщини.

Справжню бурю в педагогічній (та й не тільки) пресі викликала остання велика праця В.Сухомлинського „Етюди о коммунистическом воспитании”, опублікована в журналі „Народное образование” за 1967 р. В ній він намагався знайти відповіді на багато „вічних” питань виховання особистості. Віддаючи данину часу і назвою роботи, і лексикою у розкритті змісту й ідеалів виховання, цінностей особистості, педагог залишався послідовним і переконаним гуманістом, що викликало велике невдоволення й обурення псевдокласиків і апологетів комуністичної педагогіки – Кумаріна, Лихачова, Гордіна. Тоді в „Учительской газете” Б.Лихачов „огульно” накинувся на „Етюди...” з недостойними нападками, вдаючись до прямого спотворення поглядів і висловлювань В.Сухомлинського, висмикування окремих цитат і довільного їх тлумачення у відриві від загального тексту з метою спотворити істинні думки автора. Ще більшу тривогу викликало намагання критика за відсутністю переконливих аргументів кинути тінь на особистість автора „Етюдів...”, представити його як проповідника „всепрощення, як противника ідей А.С.Макаренка, як захисника індивідуалізму у вихованні” [5:284].

Безперечно, значний вплив на Василя Сухомлинського мали й окремі абстрактні ідеї комуністичного гуманізму. Так, він щиро вірив у можливість перебудови світу на цій основі. Та, розуміючи, що їх не можна одразу здійснити, намагався через форми виховання їх конкретизувати гуманістичною діяльністю дітей. Це є один з виявів гуманістичної педагогічної культури і діяльності Василя Сухомлинського. Найповніше вона виявилася у таких напруженнях:

1. В управлінні школою й організації навчання та виховання дітей і їх батьків він спирався на добре розвинений в українській школі принцип взаємодії педагогів і сім'ї у досягненні мети. В.О.Сухомлинський в багатьох своїх творах неодноразово підкреслював, що від особистого прикладу керівника школи залежить його моральне право керувати. Та керівник, який спирався тільки на адміністративні заходи втрачає авторитет як серед колективу, так і серед батьків та учнів. Завдяки його діяльності, авторитету у Павлівській школі справді було створено оригінальну систему самоуправління педколективу. Педагогічна рада школи, до складу якої входили вчителі, старший вожатий, бібліотекар, вихователі групи продовженого дня, лікар, керівники гуртків, директор школи, завуч, заступник директора по господарству, п'ять-сім членів батьківського комітету, засідала 7-8 разів на рік. На її засіданнях обговорювалися найрізноманітніші питання, що сприяло поліпшенню навчально-виховного процесу в школі, тісній взаємодії всіх учасників навчання й виховання школярів, перетворенню звичайної сільської школи в „школу радості”, і вона стала знаменитою на весь світ. В.О.Сухомлинський організовує уроки-подорожі до джерел народної творчості, природи, створює спеціальний зелений клас, що сприяє взаєморозумінню вчителя і учнів, природовідповідності навчання і виховання дітей, а за тим і кардіоцентричності виховання.

2. По суті, не маючи змогу удосконалювати, чи змінювати визначені державними органами освіти програми і навчальні плани з основ наук та підручники і посібники, Василь Олександрович Сухомлинський насичує їх численними прикладами з життя людей (особливо з гуманітарних предметів), що збагачують, гуманізують їх зміст, олюднюють і одухотворяють сам процес навчання. Це, по суті, один із малодосліджених аспектів змісту і методів навчання в Павлівській школі. це своєрідна дидактика і педагогічна технологія вчителя, через яку він віддавав своє серце дітям. Називаю це так, бо вона є особливою, в тому розумінні, що Василь Олександрович знаходив способи синтезу народної дидактики і досягнень педагогічної науки, що сприяло міцному засвоєнню знань, розумінню необхідності оволодіння ними та свідомому саморозвитку і загальному розвитку особистості учня.

3. Василь Олександрович був неперевершеним і сфері виховання дітей і молоді та підготовки їх батьків до виховання дітей у сім'ї. І тут виявилася чи не найбільше його

особистісна духовна природа і природа української народної педагогіки. В цьому напрямку Василь Олександрович широко застосовував фольклорні скарби. Та розуміючи, що просте переповідання не завжди приносить бажаний ефект у вихованні, Учитель сам створює тисячі казок, притч та інших творів з яскраво вираженою дидактичною і моральною основою. Адже пряме моральне повчання, правило часто важче засвоюється дитиною, аніж висловлене у формі емоційного оповідання, переказу та ін. До речі, ці прийоми властиві педагогіці Ісуса Христа. У відомих всьому світові оповідях і притчах він приводив людей до нібито самостійного відкриття істини, її осмислення й усвідомлення. Ця наука давно відома і українській народній педагогіці. Її широко використовував у своїх «баснях» Григорій Сковорода. Ще більше цю характерну особливість української педагогіки розвинув Василь Сухомлинський. Та й цього йому було замало. Він вчить учнів складати такі казки. Адже в процесі творення казок дитині доводиться давати моральну оцінку багатьом діям дорослих людей і дітей, своїм літературним героям. Педагог вчить дітей вивчати й оцінювати життя людей, вчить діяти. Тисячі казок створених Учителем і учнями це велике надбання української педагогіки, яке сьогодні належить людству.

4. Василь Сухомлинський не мислив собі школи, учнів без батьків. В єдиному педагогічному руслі йшло пізнання світу учнями і навчання їх батьків високому мистецтву і найтяжчій науці в світі – вихованню Людини. Школа для батьків, яку вів Василь Олександрович майже протягом усієї своєї педагогічної діяльності, сприяла взаєморозумінню педагогічного колективу і сім'ї, підвищенню педагогічної культури й ерудиції батьків, вихованості учнів. Передавався і засвоювався тисячолітній досвід виховання дитини в українській родині. Збагачений світовою культурою, духом і серцем нашого безсмертного Учителя Василя Сухомлинського, він став новим етапом у творенні сучасної української педагогіки.

Загалом, говорячи про педагогічну спадщину видатного педагога України і світу ХХ століття, скажемо, що в ній відбився великий природний розум нашого народу, вироблений в жорстоких умовах тисячолітнього розвитку України, щирість і правдивість почуттів та самовіддана любов до дітей, що дало підставу Василю Сухомлинському сказати – „Серце віддаю дітям”. Його феноменальна працьовитість і опора на народну основу, дух нації дали людству неперевершений зразок того, як народне, національне надбання стає здобутком вселюдської гуманістичної культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єгоров Д.Є. Народилася під щасливою зіркою /Д.Є.Єгоров //Рад. освіта. – 1972. – 20 грудня.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. /Василь Олександрович Сухомлинський. – Т.1. – К.: Радянська школа, 1976. – 654 с.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. /Василь Олександрович Сухомлинський. – Т.2. – К.: Радянська школа, 1976. – 670 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. /Василь Олександрович Сухомлинський – Т.4. – К.: Радянська школа, 1976. – 640 с.
5. Этюды о Сухомлинском. Педагогические апокрифы /Составление, предисловие, послесловие, комментарии к частям книги О.В.Сухомлинской. – К.: Акта, 2008. – 440 с.

УДК 371.48

Т.І. Романько

ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО В СУЧАСНУ СИСТЕМУ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У публікації розкриті погляди В.О.Сухомлинського на екологічне виховання підростаючого покоління як компоненту педагогічної системи та шляхи реалізації спадщини